

УДК 159.9:343.1:364.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.5.47>

## **ФАКТОР ВІКТИМНОСТІ У ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА НАПРЯМИ ПРОФІЛАКТИКИ**

**Ліховицький Я.О.,**  
*доктор юридичних наук, професор,  
доцент кафедри кримінально-правової політики  
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

**Ліховицький Я.О. Фактор віктимності у пенітенціарній системі: теоретичні аспекти та напрями профілактики.**

Дослідження присвячене аналізу проблематики віктимності у системі виконання покарань, з особливим акцентом на характеристиках засуджених та працівників пенітенціарних установ. У роботі розглядаються теоретичні підходи до визначення та класифікації віктимності, включаючи її структурні і функціональні компоненти. Виявлено, що рівень і динаміка віктимності значною мірою визначаються особистісними, соціальними та психологічними факторами, що формують світогляд і поведінку засуджених і працівників системи виконання покарань. Проведено системний аналіз ролі внутрішньоособистісних характеристик, соціально-психологічних деформацій та поведінкових моделей, які сприяють підвищенню ризику злочинних проявів.

Автор акцентує увагу на тому, що у контексті роботи з засудженими та працівниками системи виконання покарань, виокремлюються чинники, такі як правовий статус, статусно-групове структурування та внутрішні особистісні деформації.

Вказується, віктимність не однозначно пов'язана із девіантною поведінкою або соціальними злом. Вона є комплексним явищем, яке проявляється через низку біологічних, психологічних та соціальних факторів, а її рівень визначається характером взаємодії особистісних рис і зовнішніх обставин. Це дозволяє зробити висновок, що психологічна, соціальна і правова оцінка віктимності мають бути інтегровані у систему профілактики правопорушень та захисту прав і інтересів засуджених і потерпілих. Враховуючи цю багатогранність, можна краще зрозуміти, яким чином формуються ризикові ситуації і як їх ефективно запобігти, зменшуючи ступінь віктимізації та запобігаючи проявам злочинності.

Встановлено, що рівень і динаміка віктимності засуджених і працівників системи виконання покарань є багатовекторною характеристикою, яка визначає ймовірність виникнення злочинних проявів у пенітенціарних закладах. Аналіз структурних та функціональних віктимогенних факторів дозволяє систематизувати їх значущість і визначити ключові компоненти, що сприяють формуванню ризикових ситуацій.

**Ключові слова:** віктимність, пенітенціарна система, засуджені, профілактика злочинів, психосоціальні чинники, особистісні характеристики, безпека.

**Likhovytsky Ya.O. Victimization factor in the penitentiary system: theoretical aspects and directions of prevention.**

The study is devoted to the analysis of the problem of victimization in the system of execution of sentences, with a special emphasis on the characteristics of convicts and employees of penitentiary institutions. The work considers theoretical approaches to the definition and classification of victimization, including its structural and functional components. It was found that the level and dynamics of victimization are largely determined by personal, social and psychological factors that shape the worldview and behavior of convicts and employees of the system of execution of sentences. A systematic analysis of the role of intrapersonal characteristics, socio-psychological deformations and behavioral models that contribute to an increase in the risk of criminal manifestations was conducted.

The author emphasizes that in the context of working with convicts and employees of the system of execution of sentences, factors such as legal status, status-group structuring and internal personal deformations are distinguished.

It is indicated that victimization is not unambiguously associated with deviant behavior or social evils. It is a complex phenomenon that manifests itself through a number of biological, psychological and social factors, and its level is determined by the nature of the interaction of personal traits and external circumstances. This allows us to conclude that the psychological, social and legal assessment of victimization should be integrated into the system of crime prevention and protection of the rights and interests of convicts and victims. Taking into account this multifaceted nature, it is possible to better understand how risk situations are formed and how to effectively prevent them, reducing the degree of victimization and preventing manifestations of crime.

It has been established that the level and dynamics of victimization of convicts and employees of the penal system is a multi-vector characteristic that determines the likelihood of criminal manifestations in penitentiary institutions. Analysis of structural and functional victimogenic factors allows us to systematize their significance and identify key components that contribute to the formation of risk situations.

**Key words:** victimization, penitentiary system, convicts, crime prevention, psychosocial factors, personal characteristics, security.

**Постановка проблеми.** В умовах сучасної кримінологічної науки виникає необхідність глибокого аналізу віктимності як багаторівневого і багатофакторного явища, яке впливає на ймовірність потрапляння особи у злочинну ситуацію, зокрема у контексті системи виконання покарань. Особливо актуальним є дослідження віктимності засуджених та працівників Державної кримінально-виконавчої служби, урахувуючи специфіку їхньої взаємодії, рівень ризиків і фактори, що сприяють проявам злочинної та віктимної поведінки. Важливо з'ясувати особливості формування віктимності у різних її рівнях для створення ефективних профілактичних і коригувальних заходів.

**Мета дослідження.** Метою даного дослідження є аналіз окремих аспектів віктимності, як загальнотеоретичної категорії, а також віктимності засуджених і працівників системи виконання покарань у контексті їх взаємозв'язку з проявами злочинної активності, визначення структурних і функціональних віктимогенних факторів, а також розробка рекомендацій щодо зниження рівня віктимності та підвищення рівня безпеки у пенітенціарних установах.

**Стан опрацювання проблематики** у сфері віктимності, з урахуванням сучасних досліджень та наукових джерел, є досить багатограним і актуальним. Так, зокрема, відповідно до праць Т. Тіточки, у сучасній українській кримінології та віктимології значну увагу приділяється вивченню особливостей віктимності різних груп, зокрема, юнацької віктимності та її закономірностей, що дозволяє формувати більш ефективні профілактичні заходи. Б. Головкін підкреслює, що віктимність є однією з базових категорій віктимології, що визначає безпосередню й опосередковану схильність особистості ставати жертвою злочину, що набуває особливого значення при аналізі злочинних проявів у системі виконання покарань. У підручнику Є. Моїсєєва детально розкрито теоретичні основи формування віктимності та її проявів у різних соціальних та кримінологічних контекстах. В. Туляков зосереджує увагу на соціальних та кримінологічних причинах віктимності, наголошуючи на її тенденції до зростання у сучасних умовах. Значно досліджені питання моделювання та типології віктимності у працях А.Закалюка.

**Виклад матеріалу дослідження.** Насамперед відзначимо, антропологічна школа кримінального права, передусім її найвидатніший представник Ч. Ломброзо, фактично відкидала правові інститути кримінального права, юридичну сутність злочину, зосереджуючи всю увагу на злочинцеві, на його особистості, виокремлюючи при цьому «природженого злочинця» як його основний тип (пізніше у віктимології, за аналогією, з'являється ідея «природженої жертви»). Сутність ломброзіанства достатньо розкрито в сучасній літературі. Залишається лише зафіксувати, що антропологічна школа, а разом з нею соціологічна та їх похідні напрями (послідовники Ч. Ломброзо – Е. Феррі, Р. Гарофало), переорієнтувавшись з діяння на діяча, так само, як і класична школа кримінального права, залишили поза межами дослідження жертву [1, с. 225].

Віктимність можна трактувати як індивідуальна характеристика особистості; віктимогенна деформація особистості; стан вразливості особи щодо злочинних посягань; як безособова соціальна властивість, детермінована позицією в суспільній ієрархії та виконуваними соціальними ролями; масове явище девіації від норм безпечної поведінки; як типова властивість фізичних і юридичних осіб, що перетворює їх на об'єкт злочинних посягань; модель поведінки або бездіяльності індивідів, внаслідок якої вони стають жертвами злочинів у типових і нетипових ситуаціях та ін. [2, с. 6].

Загальноновизнаним є те, пише О. Джужі, що структурними елементами віктимності виступають: особистість жертви, її соціально-психологічні деформації, біофізичні властивості та психологічні характеристики, а також поведінка жертви, взаємодія жертви зі злочинцем в умовах конкретної життєвої ситуації. У науковій літературі виокремлюють особистісний, ситуативний і рольовий компоненти віктимності [3, с. 58].

На сьогодні, дискусійним залишається питання природи віктимності. Так, зокрема, розповсюдженою є позиція, що віктимність формується у результаті неуспішної (дефектної) соціалізації особистості, інтеріоризації і реалізації моделі віктимної поведінки у повсякденному житті, налагодження небезпечних зв'язків та відносин, тобто має соціальне коріння [4, с. 68]. Виходячи з логіки таких міркувань, зауважує Б. Головкін, жертва злочину – це особистість з низьким рівнем соціальної адаптації та підвищеною віктимною активністю. Таким чином, на становлення соціальної віктимності впливають особистісні характеристики жертви, її соціальний статус, виконувані соціальні ролі, спосіб життя, зміст і спрямованість поведінки. Отже, джерела віктимності закладені в особі жертви та особливостях її поведінки [2, с. 8].

За твердженням А. Закалюка, серед комплексу питань механізму злочинного прояву, пов'язаних із поведінкою потерпілого, найбільше кримінологічне значення має встановлення: а) характеристик особистості потерпілого, що робили його більш вразливим для злочинця; б) ступеня залежності від цих характеристик процесу формування умов, сприятливих для виникнення криміногенної орієнтації та мотивації; в) ознак та властивостей потерпілого, що сприяли опрідметненню мотиву; г) дій (вчинків) потерпілого, що об'єктивно сприяли вчиненню злочину [5, с. 313].

Із наведеного, на наш погляд, можна стверджувати принаймні про: 1) жертва злочину має досліджуватися комплексно – як з психоаналітичних, так і з біхевіористських позицій, що зумовлено необхідністю врахування як її особистісних характеристик, так і їх реалізації в конкретній поведінці. Як перше, так і друге є узагальненими, взаємопов'язаними групами віктимогенних факторів, що становлять компоненти механізму індивідуальної злочинної поведінки і виявляються, як правило, у складі криміногенної ситуації. Рідше – виступають самостійними, ґносеологічно та праксеологічно автономними, умовами злочину; 2) віктимогенні фактори спроможні впливати на кожен із елементів механізму окремого злочину, починаючи від формування мотиву як опрідметненої у певних зовнішніх умовах (криміногенній ситуації) конкретної потреби й закінчуючи реалізацією прийнятого рішення про вчинення злочину, а в окремих випадках – й посткримінальною поведінкою. Проте, це не означає обов'язкової їх наявності на кожній зі стадій: вони можуть виявитися на одній з них, сформувавши привід до початку активних злочинних дій або ж лише певною мірою скорегувати їх у процесі реалізації; 3) у своїй динаміці віктимогенні фактори зумовлюють процес віктимізації особистості (групи осіб), а в системному вимірі – стан віктимності (наприклад, *В. Туляков трактує останню як девіацію від норм безпечної поведінки, яка реалізується через сукупність соціальних, психологічних й моральних проявів; вона є здатністю суб'єкта ставати жертвою соціально-небезпечного прояву, виступає водночас соціальним, психічним і моральним явищем* [4, с. 155] – курсив наш). Проте, на нашу думку, віктимність не завжди є наслідком девіантної поведінки (у цьому контексті більш збалансованою видається позиція *О. Юрченко, яка пропонує під віктимністю особи розуміти комплекс вроджених і соціально набутих біофізичних, психологічних, соціальних властивостей особистості, які, у взаємодії із зовнішніми умовами, підвищують ймовірність стати жертвою злочину. Ці властивості привертають увагу злочинця або формують в особі злочинний намір використати їх* [6, с. 54] – курсив наш).

Німецький науковець Г. Шнайдер (як відзначають Г. Чуйко, І. Тихонька) обстоював тезу про ідентичність кримінології та віктимології, адже в їх основі лежать соціальні умови злочинця та жертви. Зокрема, дослідник акцентував на наявності певних фізичних, психічних та соціальних ознак (фізичні недоліки, неспроможність до самозахисту, відхилення від норм безпечної поведінки), які можуть зумовити схильність людини до перетворення на жертву злочину. З точки зору вченого, жертва також має частку відповідальності за скоєний злочин, оскільки провокує правопорушника [7, с. 264].

Інший німецький кримінолог Г. фон Гентінг обґрунтував концепцію про наявність кореляцій між певною категорією злочинців і певним типом жертви. Згідно з поглядами вченого, жертва є активним учасником злочинного діяння, що формує злочинця, взаємодіє з ним і провокує його. Саме через встановлення взаємозв'язків між злочинцем і потерпілим у різних типах злочинів стає можливим з'ясувати причини та механізми цих злочинів і вжити відповідних заходів щодо протидії злочинності [8, с. 303].

Перед сучасною віктимологією постають численні практичні завдання: створення діагностичних методів для дослідження різноманітних типів віктимності особистості чи цілої групи, розробка та оцінювання ефективності методів профілактики та реабілітації осіб, які стали жертвами віктимізації, формування рекомендацій щодо стратегії і тактики суспільства, держави та соціальних інститутів стосовно певних категорій жертв. Віктимологія визначає конкретні шляхи корекції фізичних та психічних відхилень у розвитку людини на основі їх аналізу [9, с. 8].

Отже, як басимо, віктимність – це поняття, яке відображає вразливість окремих осіб або груп до того, щоб стати жертвами злочинів. Цей аспект часто досліджується в контексті соціальних та психологічних факторів, що підвищують ризики потрапляння в небезпечні ситуації, віктимність враховує не лише індивідуальні риси людини, такі як поведінкові установки чи особистісні характеристики, але й зовнішні фактори, які можуть зробити її мішенню для злочинців.

У зв'язку з цим, дослідження віктимності серед засуджених у контексті злочинів, вчинених працівниками Державної кримінально-виконавчої служби (далі - ДКВС), набуває особливої значущості. У цій сфері злочини часто пов'язані з використанням повноважень і службового становища для отримання неправомірних вигод або перевищення посадових обов'язків. Працівники ДКВС мають доступ до ресурсів і можуть здійснювати контроль над умовами утримання осіб, що робить потенційних жертв вразливими до різних форм зловживання. Саме тому, власне аналіз віктимності у цій галузі дозволяє поглибити розуміння про механізми влади та підкорення в системі виконання покарань. Це також відкриває простір для розробки стратегій захисту прав засуджених та зниження рівня зловживань через впровадження чітких регламентів та ефективної системи нагляду.

Застосування цих положень, виходячи з мети нашого дослідження, дозволяє провести структурно-функціональний аналіз віктимності засуджених у взаємозв'язку із злочинною активністю працівників ДКВС у сфері службової діяльності. Основою такого аналізу є комплексний і водночас диференційований підхід до вивчення віктимологічно значущих особистісних характеристик (структурних віктимогенних факторів) засуджених та їхнього прояву у психофізичній активності (функціональних віктимогенних факторів) у визначеному соціальному контексті, до якого так чи інакше залучений працівник ДКВС.

Обговорюючи структурні віктимогенні фактори, слід зазначити, що їх виникнення і формування можна пояснити через діалектичне співвідношення загального, особливого та окремого (індивідуального). У віктимологічній сфері це співвідношення рівнів ілюструється як масова, групова та індивідуальна віктимність засуджених. Тобто, масова віктимність відображає загальні закономірності та тенденції, характерні для великої кількості осіб, групова – враховує специфічні особливості, притаманні певним соціальним або віковим групам, а індивідуальна – розкриває суто особистісні чинники, що визначають унікальні прояви віктимності конкретної особи. Такий підхід сприяє глибшому аналізу причин виникнення та проявів віктимогенності у засуджених, а також дозволяє знайти найбільш ефективні засоби профілактики та запобігання злочинних дій у сфері службової діяльності працівників ДКВС [10, с. 90].

Відзначимо, на рівні діалектичного загального (у віктимології – масова віктимність) ключовим віктимогенним чинником є правовий статус засудженого, зокрема, його положення щодо покарання у вигляді позбавлення волі на визначений термін. З формально-юридичної точки зору цей статус разом із правовим становищем та модусом визначає систему суб'єктивних прав і юридичних обов'язків особи. Водночас, кримінологічний підхід до означеного статусу є більш широким: він не обмежується суто позитивістським розумінням правового статусу, а передбачає його прояв у реальній життєвій ситуації. У рамках умов ізоляції від колективу ця реальність неодмінно супроводжується численними обмеженнями та ризиками, що збільшують ймовірність виникнення віктимних рис. З-поміж них, на наш погляд, можна виділити кілька найбільш значущих у контексті дослідження, зокрема: вимушене контактування з працівниками ДКВС при виконанні обов'язків засудженого та з реалізацією відповідних прав; обмежені можливості у пересуванні, обрання місця перебування; в умовах режимних об'єктів, установ виконання покарань закритого типу – обмежений арсенал фактично доступних інструментів особистого (в тому числі і юридичного, фізичного) захисту, особливо в умовах протиправної поведінки працівників ДКВС (*наприклад, неможливість оперативно скористатися телефонним зв'язком, використати засоби індивідуального захисту, щодо обігу яких режимом виправних колоній встановлено відомі обмеження тощо – курсив наш*); низька ефективність системи контролю за дотриманням прав засуджених, їх

захистом; призонізація особистості, розрив або суттєве обмеження її соціально корисних зв'язків (у такому розумінні віктимність засуджених можна визначити, перш за все, як статусну – курсив наш) [10, с. 91].

На рівні діалектичного особливого (у віктимології – групова або видова віктимність) віктимогенні фактори злочинної поведінки працівників ДКВС визначаються специфічними особливостями детермінації різних видів злочинів у сфері службової діяльності цієї категорії працівників. Крім того, значним чинником є розгалужена система статусно-групового структурарування засуджених, яка здійснюється як за формальними (легальними), так і за неформальними критеріями. Важливо зазначити, що найбільш інформативною у цьому контексті є саме неформальна система, оскільки вона відкриває глибше розуміння внутрішніх механізмів взаємодії, конфліктів та динаміки між засудженими й працівниками ДКВС [11, с. 45].

Цей рівень віктимогенності особливо важливий для аналізу причин і умов виникнення злочинних проявів у службовій діяльності, оскільки він дозволяє виявити ті групи і категорії засуджених, які мають підвищену ймовірність стати жертвами або ініціаторами правопорушень у межах системи виконання покарань. Врахування цих факторів сприяє більш комплексному і цілісному підходу до розробки запобіжних заходів та підвищення рівня безпеки у системі пенітенціарних установ.

Щодо видової віктимності, слід зазначити, що віктимогенні фактори доцільно аналізувати в тих випадках, коли існує об'єктивна потерпіла особа – жертва. У контексті дослідження злочинної поведінки працівників ДКВС у сфері службової діяльності та з урахуванням особливостей їхньої кримінальної активності, переважно йдеться про випадки насильницьких дій, пов'язаних із зловживанням владою щодо засуджених. Враховуючи цю специфіку, цілеспрямованим є зосередження уваги передусім на аналізі того, як ці віктимогенні чинники впливають на механізми прояву кримінального насильства з боку працівників ДКВС у цій сфері [10, с. 91-92]. Власне, саме такий підхід дозволяє глибше зрозуміти внутрішні процеси формування агресивної поведінки, з'ясувати, які фактори сприяють виникненню та здійсненню злочинних дій, та розробити більш ефективні заходи профілактики правопорушень. Вивчення віктимогенного впливу допомагає виявити зони ризику, а також створити цілісну систему заходів, спрямованих на запобігання виникнення насильства та забезпечення безпеки як засуджених, так і працівників системи виконання покарань.

У цьому контексті звертають на себе увагу, передусім, особи, які згідно неформальної, кримінально-субкультурної, диференціації входять до складу так званих «блатних» або «чорних» (мовою субкультурного сленгу) – безпосередніх носіїв норм і традицій кримінальної (у тому числі й тюремної) субкультури. У пенітенціарній психології їх відносять до «осіб з негативною спрямованістю». Їх антисуспільні установки характеризуються вираженою глибиною та найвищою стійкістю. У зв'язку з цим цілком закономірною є їх підвищена конфліктність у взаєминах з працівниками ДКВС, що в низці випадків виступає вагомим провокуючим чинником. Відповідно до виробленою наукою класифікацією жертв злочинів, а також враховуючи дані проведеного нами вивчення матеріалів кримінальних справ і проваджень, вказана категорія засуджених відноситься до жертв з підвищеним ступенем ризику.

Ця практика засвідчує глибоку проблему застосування надмірної сили та її прихованого використання в системі виконання покарань. Вона підкреслює необхідність посилення контролю за дотриманням прав засуджених і створення більш відкритих та людських умов утримання з метою запобігання виникненню та поширенню таких негативних явищ. Крім того, важливо працювати над підвищенням правової обізнаності співробітників системи та формування гуманних підходів до виконання службових обов'язків. Найменшою віктимністю характеризуються особи з числа активної частини засуджених та резерву, які є ініціативними, твердо йдуть шляхом виправлення, залучені до активної навчальної, виробничої та творчої діяльності або близькими до цього, але не проявляють значної ініціативності (водночас, так званий пасивний тип віктимності визначається середньою, часто ситуативною, рівнем вразливості – курсив наш).

Звісно, наведені дані, а також ті, що наведені вище і стосуються дослідження, проведеного зазначеним ученим, не охоплюють слідчі ізолятори та виправні колонії мінімального рівня безпеки. У таких колоніях, враховуючи кримінально-правову структуру контингенту засуджених, що там утримуються, зокрема, так званих «блатних», які характеризуються високою рівнем віктимності, бути практично неможливо. Ці колонії виступають у ролі первинних осередків форму-

вання «тюремного досвіду» та «стажу», тому їх «населення» цілком можна розглядати як групу з низьким рівнем віктимності.

На рівні діалектичного окремого (у віктимології – індивідуального) віктимогенні чинники залежать від особистісних характеристик кожного засудженого, який став жертвою злочину. Відомо, що кожна особистість є унікальною, динамічною системою соціально значущих якостей. Відтак, комбінація цих якостей, що накладається на групові та масові фактори віктимізації засуджених, формує рівень їхньої віктимності. Це, як правило, проявляється у взаємовідносинах із конкретним працівником ДКВС і впливає на його рішення щодо вчинення відповідного злочину щодо такого засудженого [12, с. 127].

**Висновки.** Отже, аналіз представлений положень демонструє широке розуміння віктимності як складного міжособистісного і соціального явища, що має багато рівнів і проявів. Від антропологічного підходу, що зосереджується на індивідуальних особливостях особистості та її природжених рисах, до соціологічних концепцій, які трактують віктимність як вагу соціального статусу, ролей та навколишніх обставин. Зокрема, у кримінології та віктимології наголошується, що окремі характеристики особистості, її поведінка у конкретних ситуаціях, рівень соціальної адаптованості та особистісні особливості визначають ступінь імовірності ставання жертвою злочину. Це свідчить про важливість вивчення не лише зовнішніх факторів, але й внутрішніх характеристик особи для більш комплексного аналізу віктимності.

При цьому, значну увагу у дослідженнях приділяється системному підходу, де важливу роль відіграють групові, масові та індивідуальні рівні віктимності. У контексті роботи з засудженими та працівниками системи виконання покарань, виокремлюються чинники, такі як правовий статус, статусно-групове структурування та внутрішні особистісні деформації. Ці фактори визначають рівень ризику прояву злочинної або віктимної поведінки, впливаючи на взаємини між засудженими і працівниками, а також зумовлюючи формування залежних від обставин сценаріїв. З врахуванням цієї динаміки створюється можливість розробляти більш цілеспрямовані профілактичні та коригувальні заходи.

З іншого боку, дослідження свідчить, що віктимність не однозначно пов'язана із девіантною поведінкою або соціальними злом. Вона є комплексним явищем, яке проявляється через низку біологічних, психологічних та соціальних факторів, а її рівень визначається характером взаємодії особистісних рис і зовнішніх обставин. Це дозволяє зробити висновок, що психологічна, соціальна і правова оцінка віктимності мають бути інтегровані у системі профілактики правопорушень та захисту прав і інтересів засуджених і потерпілих. Враховуючи цю багатогранність, можна краще зрозуміти, яким чином формуються ризикові ситуації і як їх ефективно запобігти, зменшуючи ступінь віктимізації та запобігаючи проявам злочинності.

Встановлено, що рівень і динаміка віктимності засуджених і працівників системи виконання покарань є багатовекторною характеристикою, яка визначає ймовірність виникнення злочинних проявів у пенітенціарних закладах. Аналіз структурних та функціональних віктимогенних факторів дозволяє систематизувати їх значущість і визначити ключові компоненти, що сприяють формуванню ризикових ситуацій. Виявлені закономірності свідчать про зворотний зв'язок між особистісними характеристиками, соціально-психологічними особливостями і рівнем прояву злочинної активності, що підтверджує необхідність цілеспрямованого управління цими чинниками для зменшення рівня віктимізації.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тіточка Т.І. Зародження наукової думки про ювенальну віктимність. *Науковий вісник УжНУ. Серія ПРАВО*. 2021. Вип. 68. С. 225–229. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/03/41.pdf>.
2. Головкін Б.М. Віктимність як основна категорія віктимології. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 20. С. 6–13. URL: [https://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2015/10/golovkin\\_20.pdf](https://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2015/10/golovkin_20.pdf).
3. Кримінологічна віктимологія: навч. посіб. / Є.М. Моїсєєв, О.М. Джужа, В.В. Василевич та ін; за заг ред. О.М. Джужі. К.: Атіка, 2006. 352 с.
4. Туляков В.О. Віктимологія (соціальні та кримінологічні проблеми. Одеса: Юрид. літ., 2000. 336 с.

5. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика: у 3-х кн. Кн. 1. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 423 с.
6. Юрченко О.Ю. Роль віктимної поведінки потерпілих при вчиненні тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08; Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. Х., 2004. 188 с.
7. Чуйко Г.В., Тихонька І.Д. Поняття про віктимність особистості. Інформаційні технології, економіка та право: стан та перспективи розвитку (ІТЕП-2016): матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів, 3-4 квітня 2016 р. / Міністерство освіти і науки України, ПВНЗ «Буковинський університет». Чернівці: Книги XXI, 2016. С. 264-265.
8. Von Hentig, H. Remarks on the Interaction of Perpetrator and Victim. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 1941. 31(3). P. 303–309.
9. Кузь О.Р. Особливості проявів віктимності у юнацькому віці: дипломна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра: спец. 053 Психологія. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2023. 67 с.
10. Ліховіцький Я.О. Характеристика віктимності засуджених в аспекті злочинів у сфері службової діяльності, що вчиняються працівниками Державної кримінальновиконавчої служби України. *Форум права*. 2017. № 1. С. 89–93. URL: [http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP\\_index.htm\\_2017\\_1\\_17.pdf](http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2017_1_17.pdf).
11. Перепелиця Д.І. Призонізація в механізмі криміногенної детермінації: характеристика та протидія: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08; Харківськ. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2014. 214 с.
12. Колб О.Г. Віктимологічний аспект злочинів, що вчиняє персонал виправних колоній. *Юридичний часопис Нац. акад. внутр. справ*. 2011. № 1 (1). С. 126–135.